

## Sırça Fanus'ta Esther'in İntiharının Anne Rahmine Geri Dönme Çabası Bağlamında İncelenmesi

Seda ARIKAN (\*)

**Öz:** Bir edebi eserin psikanalitik açıdan incelenmesinde, esas olarak bu eserin bilinçdışının açığa çıkarılması önemlidir. Sylvia Plath'ın ünlü romanı *The Bell Jar*'ın psikanalitik bir okuması ile romandaki temel fantezinin intihar olduğu söylenebilir. Bu çalışmada, ana karakter Esther'in zihnindeki intihar düşüncesinin psikanalitik kökeninin, Freudcu "ölüm itkisi"yle ve Lacancı anneyle birlik halinde bulunulan arkaik bütünlüğe geri dönme isteği teorisiyle ilintili olduğu savunulmaktadır. Bu açıdan, ana karakterin ifadeleri ve biyografik bilgilerine dayanarak, intiharın bir ölüm değil acı çeken psike için bir çözüm, arzulanan bir olgu, olarak görüldüğü ve bu çözümün anne rahmine geri dönüş yolunda yattığı ortaya konulmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Sylvia Plath, *The Bell Jar*, psikanaliz, intihar, anne rahmine geri dönüş.

### “Analysis of Esther's Suicide in *The Bell Jar* in Terms of Attempt to Return to the Mother's Womb”

**Abstract:** In a psychoanalytic reading of a literary work, it is basically important to dig the unconscious of that work. By a psychoanalytical reading of Sylvia Plath's well-known novel *The Bell Jar*, it could be said that the main fantasy in the novel is suicide. In this study, it is asserted that the psychoanalytic origin of suicide in the main character's mind, who is Esther, is related to Freud's "death instinct" and Lacan's theory about the wish to return to the archaic wholeness with mother. In this respect, based on the statements and biographical data of the main character, it is mentioned that suicide, as a desired phenomenon, is seen as a solution not dissolution for the suffering psyche and this solution lies on the way that is returning to the mother's womb.

**Keywords:** Sylvia Plath, *The Bell Jar*, psychoanalysis, suicide, returning to mother's womb.

\*) Arş. Gör., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü. (e-posta: bulutsedaarikan@gmail.com)

“İntihar edenler”, [...] kendilerini çözüp dağıtmayı, anne’ye dönmeyi, evrene dönmeyi amaç edinen varlıklar olarak karşımıza çıkarlar.

Herman Hesse, *Bozkırkurdu*

### Giriş

Yirminci yüzyılın en çok konuşulan edebi isimlerinden biri olan Sylvia Plath (1932-1963), yayımlanan tek romanı *Sırça Fanus* (1963) ile “gizdökümcü türün uç noktasında bir otobiyografik roman” (Marmara, 2007: 41) sunarak hayatının ve intiharının genel bir çerçevesini çizmiştir. Romanın başkahramanı ve anlatıcısı Esther Greenwood, Plath’in sesi olmuş, onun yıllarca konuşulacak, üzerine tezler yazılacak sanatı ve hayatı için bir sözcü görevini üstlenmiştir. Bu nedenle, *Sırça Fanus* üzerine yazılan hemen her şey, Plath’in özyaşamöyküsüne ve özkişiliğine gönderme yapılmaksızın irdelenememiştir. Roman üzerine yazılan yazıların, yapılan eleştirilerin Plath’in yaşamıyla ilgili olan en önemli noktası şüphesiz onun psikolojik durumu ve intihara olan eğilimidir. Psikanalitik yaklaşımlar Plath’in hem şiirlerine hem de romanına çokça uygulanmış, eserleri çoğu defa intiharı bağlamında incelenmiştir. Yazarın kendisinin ve romanındaki başkahraman Esther’in intihar eğilimi hem “entelektüel kadın” olarak çifte yabancılaşma yaşayan, hem de bilinçdışında fiksasyonlar yaşayan bir birey olarak nevroza sürüklenen kişinin sonu olarak değerlendirilir. Bu yaklaşımların yanı sıra, özellikle Esther’in intiharının romanda sergilendiği çerçevede, bu eğilimi “kopulan varlığa geri dönme çabası” olarak okumak mümkündür. Psikanalitik yaklaşımda da bu çaba “ana rahmine geri dönme” çabasının dışavurumudur. Esther’in intiharını ana rahmine geri dönüş bağlamında incelemeyi önce, onu bu “çabaya” iten nevrozu psikanalitik bağlamda incelemek doğru olacaktır.

### Esther’in İntiharına Psikanalitik Bir Yaklaşım

*Sırça Fanus*’un kadın kahramanı Esther, Plath gibi küçük yaşta –sekiz yaşında- babasını kaybeder ve hayatında büyük bir boşluk bırakan bu kayıp derin bir travmayı da beraberinde getirir. Plath üzerine çalışmış, Plath’in eserlerine birçok yönden ışık tutmuş olan Yusuf Eradam *Ben’den Önce Tufan* (1997) adlı kitabında Plath için “Babasının ölümü onun çok mutlu çocukluğunun olduğu kadar, bütünlüğünün de sona ermesiydi” der (Eradam, 1997: 16). Şüphesiz aynı durum Esther için de geçerlidir. Babasına hayranlıkla karışık bir sevgi besleyen Esther, onun yokluğunu parçalanmışlık duygusuyla derinden hisseder. “Freud *Yas ve Melankoli*’de sevilen bir kişinin kaybından sonra bunun vicdanın saldırgan, suçlayıcı ve acımasız bir gücü haline geldiğini öne sürmüştür” (Holland, 1999: 123). Esther için bu saldırgan ve suçlayıcı tavır kendi benliğini yok etmek için harekete geçen bir güç haline gelir. Babasının mezarını ilk kez yirmili yaşların başında ziyaret eden Esther öz-suçlayıcı bir yaklaşım gösterir ve bize bu anı anlatırken romanın en dramatik sahnelerinden biriyle karşı karşıya kalırız:

Birden babamın mezar taşını gördüm. (...) Mezarlığın girişindeki bir çalıdan topladığım bir kucak yağmurlu hanımeline taşın dibine yerleştirdim. Sonra dizlerim bükülüverdi ve ıslak çimenin üzerine çöktüm. Neden böyle hüngür hüngür ağladığımı bilmiyordum. Sonra babamın ölümüne hiç ağlamamış olduğumu anımsadım (Plath, 1987: 172).<sup>1</sup>

Easter'in intiharını tetikleyecek olan bu ziyaret onun roman boyunca annesine karşı suçlayıcı tutumunu bir kez daha ortaya çıkarır. Çünkü Esther babasının ölümüyle gelen kendi parçalanmışlığına karşı içten içe annesini suçlamaktadır:

Babam bu mezarlığa gömüldüğünden beri hiçbirimizin onu ziyarete gitmemiş olması garipti doğrusu. Annem bizim cenazeye gelmemize izin vermemişti, çünkü o zamanlar henüz çocuktuk. Hem hastanede ölmüştü babam. O yüzden mezarlık ve hatta babamın ölümü hep gerçek değilmiş gibi gelmişti bana (170-71).

Esther'e göre, kocasının mezarını bile ziyaret etmeyerek onu ebedi yalnızlığa mahkûm eden annesi, onun ölümünü bile yok sayarak Esther'i babasından koparmıştır. Bu denli önemseydiği babasının ölümü, annesinin babasına karşı soğuk tutumu ve otoriter anne figürü Esther'in nefretini körtükler (Aydın, 2005: 87) ve onu tekrar babasına yönelir: "Son zamanlarda yıllar süren bu ihmali gidermek ve babamın mezarına bakmaya başlamak için büyük bir istek duymaktaydım. Babamın gözdesi ben olmuştum hep, onun için de annemin tutmaya zahmet etmediği yası benim tutmam uygun olurdu" (171). Babasının yasını bile ihmal etmekle suçladığı annesine karşı Esther oldukça tepkilidir. Annesinin onu babasından ayırdığını düşünür.

Aslında Esther'in başından geçen bu travmatik yaşantının ilkörneği Sigmund Freud'un "Elektra Kompleksi" teorisine oldukça yakındır. Freud'un "Oedipus Kompleksi"nin karşı cinsle uyarlanması olan Elektra Kompleksi, babasına aşırı düşkün olan kız çocuğunun annesini babasıyla arasında bir engel, rakip olarak görmesidir. Bu bağlamda, Freud'un anksiyete araştırmalarında belirttiği gibi Esther'in babasının ölümüyle yaşadığı nevroz aslında "önceden var olan bir bellek imgesine uygun olarak" -ki buradaki imge Elektra Kompleksidir- "yeniden üretilen bir duygulanım durumudur" (Freud, 1999: 229). Bir başka deyişle, çocukluk yıllarında babasına düşkünlüğünden dolayı annesini kendine rakip olarak gören Esther'in yaşadığı travma babasının ölümüyle tekrar eder. Plath'in kendi yaşamıyla paralellik kurarsak (her ne kadar Esther karakteri Plath'in son dönem yaşamöyküsünü içermese de) onun yaşadığı bu iki kayıp durumuna, bir de kocası Ted Hughes'un onu aldatmasıyla ortaya çıkan kayıp hissi eklendiğinde, aynı sevgi kaybıyla gelen travmayı üç defa derinden hissettiğini görürüz. Yani Plath'in ve Esther'in hayatının

\*) Romana göndermeler metinde parantez içinde sayfa numaralarıyla yapılacaktır.

erken dönemlerindeki tehlike durumlarının sonraki dönemlerde farklı şekillerle de olsa ortaya çıkması bu durumlarla beliren içgüdüsel tepkilerin intiharla sonuçlanacak daha büyük bir tepki doğurmasına neden olmuştur. Aslında Esther karakteri de Plath'ın yaşadığı bir aldatmayı tecrübe ederken az da olsa benzer duyguları yaşar. Esther, kendisi tam emin olmasa da ailelerinin evlenmelerini umduğu, Buddy Williard'ın onu garson bir kızla aldattığını öğrendiğinde ne kadar da aptal yerine konulduğunu düşünür. Ama Plath gibi nevroza yol açacak bir bunalıma girmez, onu "başından savmaya" karar verir.

Freud anksiyeteyi tanımlarken onun yaşanılan bir tehlikeye karşı ortaya çıkan ilk tepkiyle öğrenildiğini söyler ve yeniden canlandırılan bu travmatik yaşantıların ilk örneğini de doğum olarak tanımlar. "Doğum, hem yaşama yönelik tüm tehlikelerin ilkidir, hem de daha sonra bunaltı duymamıza yol açan her şeyin prototipidir ve doğum deneyiminden bize kalan şey, belki de bunaltı adını verdiğimiz duygulanımın ifadesidir" (Holland, 1999: 96-7). Doğumla birlikte bebek kendini güvende hissettiği bir ortamdan kaotik bir ortama çıktığında kendisini büyük bir çaresizlik içerisinde bulur. Freud' a göre:

Doğumdan sonra bebeğin hissettiği ilk tehlike bu çaresizlik hissidir. Zamanla annesini kendisinden ayrı bir varlık olarak algıladıkça sonraki tehlike durumu kendisini hissettirmeye başlar. Anneyi kaybetmek. Annenin sevgisine ve ilgisine çok büyük bir ihtiyaç duyan bebek için bu dönemde anneyi kaybetmek ile onun sevgisini kaybetmek arasında pek fark yoktur (Freud, 1999: 273).

Esther babası gibi annesini fiziksel olarak kaybetmese de onun sevgisini bizlere hissettirmez ve aralarında herhangi bir sevgi bağı olduğunu göstermez. Bunun en açık örneği intihar teşebbüsünden sonra psikolojik tedavi görmek için yatırıldığı hastanede annesinin onu ziyarete geldiğinde Esther'in gösterdiği tavidir. "Bu ziyaretlerden nefret ediyordum... En beteri annemdi. Beni hiç azarlamıyor, ama kederli bir yüzle durmadan ne gibi bir hata yapmış olduğunu söylemem için yakarıyordu" (208-9). Annesinin ilgisine bile tahammül edemeyen Esther, o gün annesinin doğum günü için hastaneye getirdiği gülleri çöpe atar, annesinin yaptığı için budalaca bir şey olduğunu söyler ve doktoru Nolan'a "Ondan nefret ediyorum" (209) diyerek bir bakıma durumu özetler. Romanda Esther'in annesine karşı gösterdiği sevgisizlik aslında annesinin sevgi ve ilgi eksikliğinin bir sonucu olarak ortaya konulmaktadır. Esther şu sözleri söylerken tam da bunu anlatmak ister:

Kendi annemden pek hayır yoktu. Babam öldüğünden beri bizi geçindirmek için steno ve daktilo dersleri veriyor ve gizli den gizliye hem işinden, hem de yaşam sigortası satıcılarına güvenmeyişi nedeniyle beş para bırakmadan ölüp gittiği için babamdan nefret ediyordum (42).

Freud önceleri sınırlı olarak teorileştirdiği anksiyete konusunu 1923'de yayımlanan *Psikanalize Giriş Konferansları*'nda tekrar ele alır ve burada kastrasyon konusuna de-

ğidir. Önceden yalnız Oidipus Kompleksi ve erkek çocukları ile tanımladığı kastrasyon kavramını genişleterek kızlarda kastrasyon korkusunun olamayacağı için bunun yerini “sevgi yitirme korkusu”nun aldığını belirtir. Her ne kadar fallik dönemde babanın sevgisini yitirme korkusunu Esther’in ne derece yaşadığını tam olarak bilmesek de “babanın sevgisini yitirme” ve bununla gelen anksiyete Esther’de babasının ölümüyle birlikte kaçınılmaz olur. Anne sevgisini de yeterince hissetmeyen Esther için olası bir nevroz kaçınılmaz gibi görünmektedir. Çünkü Freud’a göre, bu tür “eksik” yaşantılara benzeyen durumlarda erişkinlikte her karşılaşmada yeni bir anksiyete ortaya çıkmaktadır.

Freud “libido” kavramı üzerine temellendirdiği çalışmalarında tek başına bu kavramın yetersizliğini gördüğü için libidonun yani Yaşam İçgüdüsü dediği şeyin karşısına Yıkım İçgüdüsünü koymuştur. “İçgüdüleri şu iki gruba ayırabiliriz: Onlardan daha büyük birlikler kurmak için daima daha çok canlı maddeler toplamaya eğilim gösteren erotik dürtüler ve bu eğilime karşı duran, canlı maddeyi inorganik hale getiren ölüm dürtüleri” (Freud, 2010: 138). Freud’un ölüm dürtüsü olarak adlandırdığı bu yıkım gücü hayatın başından beri işleyen bir itkidir. “Yaşayan maddeyi koruyan ve onu daha da büyük birimlere ulaştıran içgüdünün yanında bu birimleri çözmeye ve onları geriye en baştaki inorganik haline götürmeye çalışan bir başka, karşıt içgüdü var olmalıdır” (Freud, 2004: 285) diyen Freud, bu varsayımı ile annenin ve babanın sevgisini kaybetme ya da kastrasyon kaygısını libidinal bir kaygı olmaktan çok anneye ya da babaya karşı hissedilen yıkıcı dürtülerden doğan bir kaygı ya da onlara duyulan saldırganlık olarak tanımlar. Buna göre insan, doğumuna kadar geriye götürülebilecek bir süreçte genetik olarak getirdiği yıkıcı dürtülerden dolayı korku, kaygı ve suçluluk duyar. Freud saldırganlık içgüdüsünü tanımlarken de bunun “dünya egemenliğini paylaşan ölüm içgüdüsünün türevi ve ana temsilcisi” (Freud, 2004: 289) olduğunu söyler. İnsanın doğasındaki kaçınılmaz tehlikeyi vurgulayan Freud’un bu yaklaşımı, intihar olgusunu da bir tür ölüm itkisi olarak okumamızı sağlamaktadır.

Freud’un takipçisi Jacques Lacan da her itkinin ölüm alanıyla benzerliği olduğunu söyler. Ona göre itkinin iki yönü vardır; birincisi cinselliği bilinçdışında temsil eder, ikincisi her itki özünde ölümü temsil eder (Lacan, 1977: 199). Bu bağlamda, Esther’in intiharı kendi kendisi ile, ebeveynleri ile ya da dış dünya ile ilişkilerinde yaşadığı olumsuzlukların yanı sıra itkisel olarak bulunan bir yıkım ve ölüm itkisinin sonucu şeklinde de görülebilir. Freud’un psikanalizine ilgi duyan ve okuduklarından kendine pay çıkaran Plath, kendi intihar eğilimini bu itkisel yaklaşımla açıklamaya çalışır: “Bu sabah (...) Freud’un *Mourning and Melancholia* (Yas ve Melankoli) adlı yapıtını okudum. Benim duygularımın ve intihar nedenlerimin neredeyse tam bir betimlemesi: Annemden bana geçirilen kıyıcı (*murderous*) bir dürtü” (Eradam, 1997: 66). Bu ifade ile ölüme yakınlığını dile getiren Plath, romanında Esther karakterinin intihar eğiliminde yansıttığı gibi ölümü yıkıcı ve olumsuz betimlemelerle ele almaktan çok onu içinde bulunduğu buhrana alternatif ve huzur getirecek bir çözüm olarak sunar. Zaten psikanalitik çözümlemede ölüm itkileri her zaman yıkımla, savaşıla, saldırıyla aynı anlama gelmez. “Ölüm itkileri, yaşayan varlığın

ölüm dinginliğini, rahatlığı ve sessizliği bulma eğilimini temsil ederler”; bu nedenle ölüm ve yaşam içgüdülerinde ortak bir nokta vardır: “ikisi de geçmiş bir durumu yeniden üretmeye ve yinelenmeye yönelirler” (Nasio, 2008: 59). Demek ki, Esther’in nevrozunu ve intihar eğilimini tetikleyen ve psikolojik bir buhran olan Elektra Kompleksi’nin yanı sıra, insan doğasındaki ölüm itkisi intiharda diğer bir tetikleyici olarak ortaya çıkmaktadır. Burada ölüm ile yeniden üretilmek ve yinelenmek istenen durum ise insanoğlunun henüz doğmadan önceki ana rahminde geçirdiği yaşamsal ölümdür.

Esther’in intiharına zemin hazırlayan olası durumları psikanalitik çerçevede ele aldıktan sonra intiharını “ana rahmine geri dönme” çabası olarak değerlendirmeye tekrar dönebiliriz. Freud’un “eksiklik” kavramını geliştiren, takipçisi Jacques Lacan’a göre çocuk, doğum ile annenin güvenli döl yatağından dünyaya atılır ve artık anneye bütünlük sağlayamadığı için “eksiklik” yaşar. Daha sonra anneye, “eksik” yanını tamamlamak için tekrar birleşmek isteyecek ama bu defa da yasaklayan ve kanun koyan “Babanın Adı” ile Sembolik düzende tekrar “eksik” bırakılacaktır (Tura, 1996: 159-60). Birey yaşamı boyunca “ilksel eksikliği” tatmin edebilmek için bir gösterenden diğerine sürüp giden sonsuz bir arayış yaşar. Lacan’ın “tekrar” kavramıyla karşıladığı bu durum, öznenin eksikliği tamamlamak için ikame anlamlar ya da nesnelere araması, ama sonuç itibarıyla bulamayıp bu eksikliği tamamlayamaması anlamına gelir. Öznenin hiçbir şekilde tamamlayamadığı bu eksiklik onun bir daha asla anne ile bütünleşemeyeceği, hatta onunla bir bütünlük hissettiği, özdeşleştiği, kendisini onun bir parçası hissettiği arkaik bütünlüğe geri dönemeyeceği demektir. Yani psikanalitik bağlamda her ne kadar bilinçdışı böyle bir arzu yatsa da, çocuğun koptuğu varlığa geri dönme çabası imkânsızdır. Plath’e göre ise bu durumun en büyük sorumlusu da annedir: “[Y]ine Plath’in şiirinde çok yaygın olarak işlendiği gibi, suçlanacak olan kişi, çocuğu ‘yaşam içinde ölüm’ gerçeğinin ortasına bırakan, bir başka deyişle, onu bir mezarın içine doğuran ve orada şaşkın ve savunmasız bırakan annedir” (Eradam, 1997: 51).

Bu bağlamda, Esther’in ilksel kayıp ile başlayan ve yaşamı boyunca devam eden eksiklik duygusunu tatmin etme isteğini sondan başa doğru değerlendirirsek, öncelikle bebeliğe nihayetinde de ana rahmine dönme arzusuyla karşılaşırız. Başka bir deyişle Esther, ilk önce Lacan’ın İmgesel Düzen dediği ve bebeğin kendisini anneden ayrı olmayan bütünlüklü bir “ben” olarak gördüğü, annenin bir eksikliği olarak hissettiği evreye, daha sonra da Lacan’ın Gerçek Evre olarak adlandırdığı, henüz özne için “kayıp ve eksik” kavramlarının bulunmadığı yani bebeğin annenin güvenli döl yatağında bulunduğu döneme dönme arzusu içerisindedir. Sonuç olarak da kopulan varlığa (anne) geri dönme –yani Gerçek’e dönme- çabası içerisinde olan Esther’in intiharı hem bu çabanın gerçekleşebilirliğine inanarak atılan bir adım, hem de bu çabanın imkânsızlığı nedeniyle gerçekleşen bir olgu olarak okunabilir.

Lacancı öğretide imkânsızlığın iki çeşidinden biri olan ölüm (diğeri cinselliktir) çok sık olarak travmaların çekirdeğindedir ve simgeselleştirmeye direnen, simgeselleştirilme-

si mümkün olmayan gerçeğe (*reel*) aittir (Hyldgaard, 2009: 613). Lacan insan psikesi için geçerli olan her üç dönemde de -imgesel, sembolik ve gerçek- ölümün varlığı üzerinde durur. Lacan'ın ayna evresi olarak adlandırdığı imgesel düzende aynada kendi imgesini gören bebek daha önce bütünlüklü olarak hayal ettiği benliğini öldürmek zorundadır. Aynada kendi imgesini görmeden önce anne ile bir bütün olduğunu hayal eden bebek, aynadaki imgesini görünce ayrı bir varlık olduğunu anlamaya başlar. Bu defa da aynadaki imge ile özdeşleşerek yine bütünlüklü bir ben hayali kurma isteği taşıyan bebeğin bu çabası boşunadır. Çünkü artık ne anne ile *bir* olduğu döneme geri dönebilecek ne de aynada sadece bir imgeden ibaret olan yansıması ile özdeşleşebilecektir. Bu nedenle Lacan'ın "yabancılaşma" olarak adlandırdığı travma yaşamın ilk yılında insan için kaçınılmaz hale gelmiş olur. Sembolik düzende ise yine anne ile birleşmek isteyen çocuk bu defa da yasa koyucu Baba'nın-Adı ile karşılaşır ve bu birliktelik arzusunu (ensest) öldürmek zorunda kalır. Bu yasağı kabul eden çocuk artık sembolik düzenin yasalarını tanıyan bir özne olma konumuna geçmiş olur. Lacan'ın *Gerçek* olarak adlandırdığı boyutta ise ölüm daha basıktır. "Sürekli 'artan', ya da herkese ve her şeye rağmen var olan Gerçek, özneye özne olmadan önceki karanlığı, parçalanmışlığını ve nihayetinde ölümü anımsatır" (Keskin, 2009: 406).

Lacan "ölüm gerçektir" derken eksiksizliğin kökten yokluğuna ve gerçeğin imkansızlığına vurgu yapar (Kütahne, 2009: 473). Özne "eksik" ile kurulduğu için tüm yaşamı boyunca bu eksikliği kapatacak nesnelere peşindedir. Fakat özne için bu süre giden arayıştan ortaya çıkan daima, Lacan'ın deyişiyle, "*bu o değil*" hissidir. Bu nedenle özne için dolurulamayacak boşluğun yerine ölüm itkisi geçer. Ölüm itkisi,

(...) daha çok 'doğmamış olmayı' doğuran varolma suçudur, 'gerçek'i imkansız olarak belirleyen, tüm yasaların ötesinde bir yasa. (...) Varolmamış, doğmamış olmayı arzu etmek ya da hiçbir zaman doğmamış gibi olmayı arzu etmek hem kaçınılmaz hem de imkansız düşülmelerdir (*fantasme*) (Kütahne, 2009: 475).

Yaşamdaki sonsuz arayışı noktalamayan özne bir eksik ile imlenmediği doğum öncesi, ölüm, durumunu hayal eder. *Sırça Fanus'ta* Esther'in, doğumu anne rahminden kopuş ve yeni doğan bebeği de aslında ölüme doğurtulan bir canlı olarak değerlendirmesi böyle bir düşlemin sonucudur. Roman boyunca onun bebek doğurmaya ve annelik rolüne karşı genel bir olumsuzlama ortaya koyması 'hiçbir zaman doğmamış olma arzusu'nun en açık göstergesidir. Entelektüel rolü ön planda olan Esther için annelik oldukça uzaktır:

Çocuk doğurmak çevremdeki kadınlara ne kadar da basit geliyordu! Neden ben annelik duygusundan yoksun ve uzaktım böyle? Neden kendimi Dodo Conway gibi birbiri ardından gelen tombul, yaygaracı bebeklere adamaya hayal bile edemiyordum? (228)

Tıp fakültesinde okuyan erkek arkadaşı Buddy Willard ile ziyaretçi olarak tanık olduğu bir doğum olayını anlatırken de Esther’de aynı bakış açısını görürüz:

Bu kadın korkunç sancılar içindeydi ve çektiği acının her nebzesini duyduğu besbelliydi, yoksa böyle inlemezdi. Yine de doğruca eve gidip bir kez daha gebe kalacaktı. Çünkü ilaç sancının ne kadar kötü olduğunu unutturacaktı ona. Ama içinin gizli bir köşesinde, acının o kapısız, penceresiz, kör ve uzun koridoru bir kez daha açılıp onu derinliklerine almak için bekleyecekti hep (69).

Çocuk doğurmaya olumsuz bakan Esther’in anne olmayı hayal ettiği ve anneliğe bir nebe de olsa sıcak baktığını hissettiren tek pasaj şöyledir:

Kendimi hep doğum masasının üzeninde, her şey olup bittikten sonra dirseklerime dayanmış doğrulurken hayal ederdim. Çektiğim dayanılmaz acıdan rengi uçmuş makyajsız yüzümde ışıltılı bir gülümseme olurdu. Belime kadar dökülen saçlarımla, kıpır kıpır, minicik ilk yavruma uzanır ve adı neyse onu söylerdim (70).

Bu sözlerine rağmen çocuk doğurmayı anne için büyük bir acı olarak niteleyen Esther aslında doğum olayını hem çektiği acılardan dolayı anne için büyük bir travma, hem de “kaygı dolu, huzursuz bir dünyaya doğru adım adım büyümek” (228) zorunda olan bebek için annenin güvenli rahminden bir kopuş olarak görür. Esther her ne kadar bebek doğurmaya, annelik rolüne karşı negatif bir tutum benimsese de, kendisi bebekliğe dönme (Lacan’ın imgesel olarak adlandırdığı hayali bütünlüğe) isteğini sık sık dile getirir. Kendini rahat ve huzurlu hissettiği ‘nadir’ anlarda bebek imgesi ile duygularını açığa vurur. Örneğin, otelde aldığı bir duş ile hissettiği arınmayı şöyle anlatır:

O duru, sıcak suyun içinde uzanıp yatarken tüm pisliklerden arındığımı hissediyordum. Banyodan çıkıp da otelin kocaman, beyaz, yumuşacık havlularından birine sarındığım zaman kendimi yeni doğmuş bir bebek kadar temiz ve taze hissettim (24).

Davranışlarımızı bilinçdışıdaki tüm duygu ve düşüncelerin dışı vurumu olarak değerlendiren Freud için “su” imgesi saflığı yitiren kişinin yeniden bu saflığa ulaşma isteğidir (Holland, 1999: 94). Ana rahmindeki su ise bu saflık hali ile doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle suya girme isteğini de kişinin geriye dönme ve annesinin rahminde güvende olma isteği ile açıklamak mümkündür. Psikanalitik bir okuma ile Esther’in “Hiçbir zaman sıcak bir banyoda olduğum zamanki kadar kendim olamam” (24) ifadesini bu isteğin bir dışavurumu olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Yine aynı şekilde, intihar teşebbüsünden sonra tedavi olmak için yattığı hastanede gece hemşiresi Bayan Bannister’in verdiği



bir bardak sütü içerken de anne sütü emen bir bebeğin hissettiği güven ve huzuru yaşar: “Ve Bayan Bannister fincanı dudaklarıma uzattığı zaman sıcak sütü dilimin üzerinde gezdirerek, annesinin sütünü emen bir bebek gibi tadını çıkara çıkara içtim” (207).

Esther'in yeniden bir bebek olmayı düşlemesiyle kendini gösteren anneyle bütünlük içerisinde olduğunu hayal ettiği imgesel düzene geri dönme çabası bir üst aşamada ana rahmine geri dönme arzusuyla daha da içsel bir boyut kazanır. Daha önce bahsettiğimiz gibi Lacan, anne rahminden kopuş ile başlayan ve imgesel ve sembolik düzende ortaya çıkan eksikliği bireyin yaşamı boyunca tamamlamak için çaba sarf ettiğini ama bu ilksel arzunun bir gösterenden diğerine sonsuz bir arayışla tatmin edilemeyecek bir konumda olduğunu söyler. “[H]er dürtü imkansızlığın izini taşır: her biri doygunluk noktasını arayan ve bulamayan arzudur. Bu noktayı bulmayı başaramayınca kendini yok etmeye uğraşır: her dürtü gerçekte bir ölüm dürtüsüdür” (Bowie, 2007: 157). Esther “Yaşamımın geri kalan kısmını karşıt şeylerin birinden öbürüne uçmakla geçireceğim” (98) derken, bu doygunluk noktasını arama fakat bulamadığı için kendini yok etmeye yönelme eğilimini vurgular. Esther, Lacan'ın ‘object petit a’ olarak adlandırdığı “küçük başka nesne”ler peşinde sonsuz bir arayış içindedir. O, bir türlü hangisini giyeceğini bilemediği roller arasında sürekli bir gidiş geliş sergiler:

Yaşamımın, öyküdeki yeşil incir ağacı gibi önümde dallanıp budaklandığını görüyordum. Her dalın ucunda tombul, mor bir incir gibi eşsiz bir gelecek beni çağırıyor, göz kırpyordu. İncirlerden biri, bir eş, mutlu bir yuva ve çocuklardı. Bir başkası, ünlü bir ozan, öteki parlak bir profesör, biri şaşırtıcı editör Ee Gee, öbürü Avrupa, Afrika, ve Güney Amerika, biri Constantin, Socrates, Attila ve garip adları değişik meslekleri olan daha bir yığın âşık, bir başkasıysa olimpiyat takım şampiyonu bir kadındı (80).

Esther bu roller ile bir bakıma anneden kopuşla varlığında hissettiği boşluğu doldurmaya çalışmaktadır. Bu boşluğun yerine de Lacan'ın “ikame nesne” yani “küçük başka nesne” diye adlandırdığı nesnelere koymaya çalışmakta ve bilinçdışında ilk eksikliğinden kaynaklanan arzusunu tatmin etmenin yollarını aramaktadır. Ama kendisinin de belirttiği gibi ‘incirlerden hangisini seçeceğine bir türlü karar veremediği için aklıktan ölmektedir’ (80).

Aslında Esther'in hissettiği açlığı doyurmanın yolu bilinçdışında anne rahmine ya da kopulan varlığa geri dönüş ile mümkün olmaktadır ki, bu da onun için ölümü ve intiharı kaçınılmaz kılar. Bu çabanın eyleme geçen ilk yansıması Esther'in Buddy Willard ile kaymaya gittiği gün gerçekleştirdiği üstü kapalı intihar girişimidir:

İçimden aptallık etmemem için beni dürtüp duran, kayaklarımı çıkarıp yokuşun kenarındaki bodur çamların arasına gizlene gizlene aşağıya

yürüyerek postu kurtarmamı söyleyen ses huzursuz bir sivrisinek gibi uçup gitti. Ölebileceğim düşüncesi kafamda bir ağaç ya da bir çiçek gibi serinkanlılıkla biçimlendi (101).

Görüldüğü gibi Esther ölüm düşüncesini bir ağaç ya da çiçeğe benzeterek ölüm ile bir bakıma olumlu bir bağ kurar. Onun için bu eylem kendi isteğiyle gerçekleştireceği *serinkanlı* bir tutumdur.

Sopalarımın ucunu kara saplayıp ne ustalıkla, ne de geç kalmış bir irade gücüyle durduramayacağımı bildiğim bir uçuşa ittim kendimi. (...) İki yanımda insanlar ve ağaçlar bir tünelin karanlık duvarları gibi geriye doğru kayarken, ben tünelin ucundaki durgun, parlak noktaya, kuyunun dibindeki çakıla, annesinin karnında gizlenen tatlı, beyaz bebeğe doğru hızla atılıyordum (102).

Esther bu girişiminde intiharla gerçekleşecek ölümü açıkça anne karnına, yani kolan ve eksikliği hissedilen gerçek varlığa dönüş olarak görmektedir. “Parlak nokta”, “anne karnındaki tatlı, beyaz bebek” gibi betimlemelerle de ölümün ağır, itici tarafının aksine, anne rahmine dönüşün parlak, çekici gücünü vurgular.

Her ne kadar aylarca bacağına alçıda kalmasıyla sonuçlanan bu girişimle Esther anne rahmine dönüş arzusunu gerçekleştirememiş olsa da, bu arzudan vazgeçmez. Anne rahmine dönmek için şiddetli istek psikanalitik rüya okumalarında karanlık bir mağarada olmak, derin sulara dalmak gibi sembollerle tanımlanır. Esther’in bundan sonraki iki intihar eğiliminde denize yönelmesi bu isteğin başka bir yansımasıdır. Plath, “denizin aynı anda iki öğeyi barındırdığını düşünür: Benliği ve ötekini, yaşam ve ölüm paradoksunu, varoluş bilinciyle cansızlığın bilinçsizce bilinişini” (Marmara, 2007: 55). Bileklerini keşip küvetin içerisinde bekleyerek gerçekleştirmek istediği intihar girişiminden vazgeçen Esther denize yönelir:

Çıplak ayaklarımın altında taşlar yamrı yumru ve soğuktu. Bir dalga bir el gibi geri çekildi, sonra ilerleyip ayağıma dokundu. (...) Sanki deniz benim yerime karar verebilecekmiş gibi bekledim. (...) Beyaz köpüklü ağzıyla ikinci bir dalga ayaklarımın üzerine yığıldı. Soğuk, ölümcül bir sancıyla kavradı bileklerimi. Bedenim böyle bir ölümden korkakça ırkıldı (158).

Böyle bir ölümden irkilip, o sırada bundan vazgeçen Esther, ikinci defa denizi kendisi için bir kaçış yolu olarak görür. Arkadaşı Jody, Jody’nin sevgilisi Mark ve Esther’le tanıştırmak için çağırdıkları Cal ile yüzmeye gittiklerinde Esther bir kere daha boğularak intihar etme teşebbüsünde bulunur:

Suya doğru yürümeye başladım. (...) Öğle vaktinin gölgesiz ışığında su dostça karşılar gibiydi beni. Boğulmanın en yumuşak, yanmanın en kötü ölüm şekli olduğunu düşündüm. Buddy Willard, bana gösterdiği kavanoz içindeki bebeklerin bir kısmının solungaçları olduğunu söylemişti. Tıpkı balık gibi oldukları bir evreden geçiyorlardı. (162)

Esther denizde boğulma fikrine oldukça sıcak bakar, suyu dostça bulur. Buddy Willard'ın okuduğu tıp fakültesinde Esther'e gösterdiği kavanoz içindeki ceninleri hatırlamasıyla, bir bakıma sudaki balıklarla anne rahmindeki bebek arasındaki benzerlik kavramı anne rahmine geri dönme isteğini çağırıştırır. Esther bu şekilde bir intihara kararlıdır: "Geriyeye dönmeye gücüm kalmayana kadar açılmayı düşünüyordum. Yüzmeye devam ettikçe kalbimin atışları boğuk bir motor sesi gibi uğulduyordu kulaklarımda. Va-rım Va-rım Va-rım" (163). Nitekim Esther tıpkı aynı sabah kendini asarak intihar etme teşebbüsünde nasıl başarısız olduysa- çünkü kendini asacak uygun bir tavan bulamaz ve ipi kendisi elleriyle çekmeye çalıştığında da elleri güçsüzleşip ipi bırakır- boğulmayı da "her defasında mantar gibi yukarı fırladığı" için başaramaz.

Esther'in denize yönelik arzusu anne rahmine dönme isteğini bilinç yüzeyine çıkarırken, onun ilk ciddi teşebbüsü eyleminin niteliğiyle de bu isteği daha belirgin bir şekilde yansıtır. Kaymaya gittiği gün gerçekleşen, üstü kapalı intihar girişiminden farklı olarak artık intihar olgusunu kendisi de düşünsel boyutta benimsemiştir. Bununla birlikte, intihar girişimini tam olarak eyleme geçirdiği ilk olay bir şişe hapi içmesiyle ortaya çıkar. Burada asıl dikkat çekilmesi gereken nokta intiharı gerçekleştirdi uzam ile anne rahmine dönüş arzusunun ne kadar özdeşleştiğidir. Esther aldığı dolu bir hap şişesi ile evin bodrumuna iner. Bu uzam, içinde barındırdığı karanlık, sessizlik, yalnızlık durumu ile anne rahmine oldukça benzerdir. Esther bodrumu şöyle tasvir etmektedir:

Bodrum pencerelerinin yarıklarından loş bir denizaltı ışığı sızıyordu. Gazocağının arkasındaki duvarda, omuz hizasında karanlık bir oyuk görünüyordu. Bu oyuk geçitin altına doğru uzanıp gözden kayboluyordu. Geçit, bodrum kazıldıktan sonra eve eklenmiş ve bu gizli, toprak dipli tünelin üzerine yapılmıştı (174).

Esther'in intiharı için seçtiği uzam, eylemine bir tür mabet oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda bilinçdışıdaki "asıl" olana, "gerçek" olana dönüş için son derece manidardır. Esther'in ölüm için duyduğu derin hayranlıkta ana rahmine, toprak anaya dönüş isteği vardır. Belki de bunun için "toprak dipli tüneldeki oyuk"da olmak ister. Esther'in seçtiği oyuk psikanalitik okumadaki mağara imgesini andırır:

Bedenimi oyuğun içine çekmem oldukça uzun sürdü, ama sonunda, birçok denemeden sonra bunu başardım ve karanlığın ağzında bir mağara devi gibi çömelip kaldım. (...) Sonra, ağır, tozlu kütükleri birer birer

deliğin ağzına yığdım. Karanlık kadife gibi yoğundu. Bardakla şişeye uzandım ve başımı öne eğerek dizlerimin üzerinde, en uzak duvara doğru dikkatle süründüm.

Örümcek ağları pervane yumuşaklığıyla değişiyorlardı yüzüme. Siyah pardösüme kendi gölgem gibi sarınarak hap şişesini açtım ve hapları yudumlar arasında birer birer yutmaya başladım (174).

Esther'in oyuğun derinliklerine kadar gitme isteği, anne rahminden dünyaya açılan yolda ters yöne giden bir yolcu anımsatır. Oyuğun derin ama kadifemsi karanlığı, örümcek ağlarının yüzüne değen yumuşaklığı, başı önde dizleri üzerinde pardösüsüne sarılarak aldığı pozisyon, anne karnında cenin pozisyonu almış, karanlık, dar ama güvende hissettiren o küçük mekânda olmaktan oldukça mutlu bir bebeğin duruşunu betimler. Esther için daima yıkım gibi görülen yaşamdaki sessizlik de bu adımla artık sona ermektedir. Yani Esther derin sessizliğin içinde varoluşun gerçek anlamlı sessizliğini bulur: "Sessizlik, yaşamımın çakıllarını, kabuklarını ve tüm darmadağın yıkıntısını çırılçıplak ortaya sererek çekiliyordu. Sonra, gerçekle hayalin, sınırında, birden toparlandı ve bir tek kocaman dalga halinde beni uykuya sürükledi" (175). Fakat Esther gerçekle hayalin sınırındaki bu uykudan uyanmak durumunda kalır, çünkü intihar teşebbüsü bu defa da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bilinçdışının apansız dışavurumu olarak okuyabileceğimiz bir diğer olgu da içine düştüğü karanlıktan tekrar yüzeye çıktığı an söylediği ilk kelime olan *annedir*: "Kapkaranlıktı. (...) Bir keski gözümün önünde ışıktan bir yarık açar gibi oldu. (...) Sonra karanlık yeniden örttü onu. (...) Sonra yeni bir keski darbesiyle ışık beynime sıçradı. Ve yoğun, sıcak, yumuşak karanlığın içinden bir çılgılık koptu: 'Anne!' " (176). Anlatı boyunca Esther, daha önce bahsettiğimiz sebeplerden dolayı annesinden nefret eder, onunla iletişim kurmaz. Ama bilinçdışındaki anneye dönme arzusu intihar ile gelecek bir ölümle sürekli bir alternatif olarak durmaktadır. Aslında Esther annesine karşı hem sorunlu bir sevgi duymakta hem de ondan nefret etmektedir. Onun için hem sorun hem de çözüm tek bir kaynaktır: *anne*.

### Sonuç

Daha önce belirtildiği gibi Freud, Esther karakteri gibi çoğu insanın hissettiği anne rahmine geri dönme arzusunu "tekrarlama zorlaması" kavramıyla açıklarken bu saplantılı nevroitik arzusunun doğum öncesi duruma geri dönüşü sunabilecek ölüm itkisi olduğunu belirtir. Freud'a göre kişi içinde bulunduğunu hissettiği tehlikeli durumu ortadan kaldırmak için "genellikle bebekliğe- aşırı olgularda kişinin annesinin dölyatağında olduğu ve bugün onu tehdit eden tehlikelere karşı korunduğu bir zamana- zamansal bir gerileme gerçekleştirir" (Freud, 1999: 263). Başka bir deyişle, ölüm itkisi ile anne arzusu birbirleriyle örtüşür. Anneden kopmuş olmayı reddeden, doğum öncesi duruma, yani ölüme dönüş gayreti içerisinde olan birey bunun için intiharı bir araç olarak görür. Freud her çağda her uzamda beliren, insanlığın en büyük sorunsallarından biri olan "İnsanlar yaşamdan ne

beklerler ve neyi elde etmek isterler?" sorusunu şöyle yanıtlar: İnsanlar "mutluluğun peşinde çabalarlar; mutlu olmak ve mutlu kalmak isterler" (Freud, 2004: 243). Yani Freud' a göre yaşamın temel taşı haz ilkesidir. Fakat bu mutluluğa herkes her zaman ulaşamaz. Çünkü Freud'un belirttiği gibi mutluluk "üç yönden acı çekmeyle tehdit edilir: Çürüme ve ayrışmaya mahkûm olan ve uyarı sinyali olarak ağrı ve anksiyetesiz olamayan kendi bedenimizden; boğucu ve acımasız yıkıcı güçleriyle üzerimize saldıran dış dünyadan ve son olarak bizim başka insanlarla ilişkilerimizden" (Freud, 2004: 243). Freud üçüncü kaynağın diğerlerine göre en acı vereni olduğunu söylerken hiç de haksız değildir, çoğu zaman kişiyi en kolay bu ilişkiler alt eder. Nitekim Esther'i ve Plath'i derin buhranlara sürükleyen, yine en fazla diğer insanlarla olan ilişkilerindeki kayıp mutluluk olmuştur. Bu bağlamda intihar eden kişi yaşamda bulamadığı mutluluğu bir bakıma sonsuz mutluluk olarak gördüğü ve sadece anne rahminde bulabileceği yaşamsal ölümden arar. Esther dağdan aşağıya doğru kayarken üstü kapalı intihar girişiminde tam da bu mutluluğu hisseder: "Doğruca aşağıya yönelmişim. (...) Ciğerlerimin hava, dağlar, ağaçlar ve insanlardan oluşan manzarayla dolduğunu hissettim. 'Mutlu olmak bu işte,' diye düşündüm" (101).

Sylvia Plath'in kendinden türettiği Esther karakterinin, anne rahmine dönüş isteğinin bilinçdışının bir köşesinde olduğunu görmek mümkündür. Bunun yanı sıra anne rahmine dönüş Plath'in sanatçı olarak üretkenliği için de bir tür çözümdür. Yusuf Eradam'ın da belirttiği gibi "şairin dışliliğini ve kimliğini koruması kendini küçük, edilgin, zararsız, koruma altında ve daha doğmamış cenine indirgemesi ile olabilir" (Eradam, 1997: 90). "Sırça fanusun içinde ölü bir bebek gibi tikanıp kalan insan için dünyanın kendisi kötü bir düşür. Kötü bir düş." (244) diyen Esther, ya da Plath, fanustaki ölü bebek olmayı değil, annenin güvenli rahminde, Gerçek Evre'deki bebek olmayı ister, çünkü sonsuzluğu burada bulur.

### Kaynakça

- Aydın, Kamil. (2005). Entelektüel Yabancılar ve Ölümcül Kimlikler Saul Bellow ve Sylvia Plath. Erzurum: Eser Ofset.
- Bowie, Malcolm. (2007). Lacan (Çev. V. Pekel Şener). Ankara: Dost Kitabevi.
- Eradam, Yusuf. (1997). Ben'den Önce Tufan Sylvia Plath ve Şiiri. Ankara: İmge Kitabevi.
- Freud, Sigmund. (1998). Ruhçözümlemesine Yeni Giriş Konferansları (Çev: Emre Kapkın, Ayşen Kapkın). İstanbul: Payel Yayınları.
- Freud, Sigmund. (1999). Psikopatoloji (Çev: Hakan Atalay). İstanbul: Payel Yayınları.
- Freud, Sigmund. (2004). Uygarlık Toplum ve Din (Çev: Emre Kapkın). İstanbul: Payel Yayınları.

- Freud, Sigmund. (2010). *Psikanaliz Üzerine* (Çev: A. Avni Öneş). İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, Sigmund ve J. Breuer. (2001) *Histeri Üzerine Çalışmalar* (Çev: Emre Kapkın). İstanbul: Payel Yayınları.
- Holland, Norman N. (1999). *Psikanaliz ve Shakespeare* (Çev. Özgür Karacam). İstanbul: Gendaş Kültür.
- Hyldgaard, Kirsten. (2009 Yaz). “Ölümlle İlgili Yapacak Bir Şey. Sergio Leone’nin “Bir Zamanlar Batıda” Eserine Özel Bir Atıfla Freud ve Lacan’da Travma, Yineleme ve Ölüm İtkisi” (Çev. Yüksel Tarım-Sibel Kibar). *MonoKL Lacan Özel Sayısı*. Sayı: VI-VII, s. 611-22.
- Keskin, Yeşim. (2009 Yaz). “Öznenin Serüveni, Bedenin Trajedisi: Ichspaltung”, *MonoKL Lacan Özel Sayısı*, Sayı: VI-VII, s. 399-409.
- Kütahneçi, Meltem. (2009 Yaz). “Lacan ve Ölüm” (Çev. H. İlksen Mavituna). *MonoKL Lacan Özel Sayısı*, Sayı: VI-VII, s. 465-478.
- Lacan, Jacques. (1977). *The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis*. (Çev. Alan Sheridan). London: W. W. Norton&Company.
- Marmara, Nilgün. (2007). *Sylvia Plath’in Şairliğinin İntiharı Bağlamında Analizi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Nasio, J. D. (2008). *Psikanalizin Yedi Büyüğü*. (Çev. Kenan Sarılioğlu). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Plath, Sylvia. (1987). *Sırça Fanus* (Çev. Handan Saraç). İstanbul: Can Yayınları.
- Tura, Saffet Murat. (1996). *Freud’dan Lacan’a Psikanaliz*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.